

İnformasiya iqtisadiyyatının formalaşması xüsusiyyətləri və inkişaf tendensiyaları

Aybəniz Əliyeva

AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan
aybeniz63@rambler.ru

Xülasə – Məqalədə qabaqcıl ölkələrin təcrübəsinə müvafiq olaraq ölkədə formalaşmaqda olan informasiya iqtisadiyyatının xüsusiyyətləri və inkişaf tendensiyaları təhlil olunur. Müqayisəli təhlillər əsasında Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin və iqtisadiyyatının formalaşması sahəsində mövcud vəziyyət nəzərdən keçirilir. İKT-nin təsiri ilə iqtisadiyyatda olan formalaşan və inkişaf edən yeni alt sahələr nəzərdən keçirilir. İnformasiya iqtisadiyyatının beynəlxalq və regional aspektdə təhlili üçün yeni strukturlaşma metodikası təklif olunur.

Açar sözləri - informasiya iqtisadiyyatı, İKT sektoru, İKT infrastrukturunu, yüksəktexnoloji məhsul

I. GİRİŞ

Cəmiyyətin qlobal informasiyalaşması, informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı, müxtəlif informasiya xidmətlərinə tələbatın artması informasiya iqtisadiyyatı kimi yeni tip iqtisadiyyatın yaranmasına gətirib çıxardı. Bir çox qabaqcıl ölkələrin bu sahədə müəyyən uğurlar əldə etməsinə baxmayaraq, hazırda informasiya iqtisadiyyatının inkişaf konsepsiyası ilkin yaranma mərhələsindədir. Geniş vüsət almış qloballaşma prosesləri digər ölkələr kimi Azərbaycanın da sosial-iqtisadi həyatına ciddi şəkildə təsir etməkdədir. İstehsal amillərinin ümumi məhsuldarlığının artırılması hesabına ölkə iqtisadiyyatının səmərəliliyə əsaslanan iqtisadiyyata çevrilməsi və innovasiyaların üstünlüyü ilə səciyyələndirilən mərhələyə keçidin təmin olunması, eyni zamanda, məqsədyönlü şəkildə iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsinin həyata keçirilməsi “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasının prioritet məsələlərdəndir [1].

Ona görə də ölkədə bütövlükdə cəmiyyətin informasiyalaşdırılması və informasiya iqtisadiyyatının formalaşmasının uğurla həyata keçirilməsi üçün bu sahədə uğur qazanmış inkişaf etmiş ölkələrlə yanaşı, inkişaf etməkdə olan ölkələrin də inkişaf tendensiyalarının öyrənilməsi və tədqiqi xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

II. İNFORMASIYA İQTİSADİYYATI YENİ SOSIAL-İQTİSADİ PARADİQMA KİMİ

Ötən əsrin ikinci yarısında iqtisadi proseslərin informasiyalaşdırılması ABŞ iqtisadiyyatında çox müsbət nəticələrə səbəb olmuş, informasiya texnologiyalarının inkişafı və ABŞ iqtisadiyyatının davamlı artımı arasında çox ciddi əlaqənin olması ehtimalı baş qaldırılmışdır. Məhz bu fenomeni amerika iqtisadçıları yeni iqtisadiyyat adlandırmışdılar.

1990-cı ildən başlayaraq “yeni iqtisadiyyat” termini ABŞ-da yüksəktexnoloji iqtisadiyyat mənasında işlənilməyə başlanmışdır. “Yeni iqtisadiyyat” termini cəmiyyətin kütləvi informasiyalaşması prosesini, o cümlədən yeni informasiya texnologiyalarının, İnternetin, kompüterlərin, şəbəkə qurğularının, informasiyanın istehsalı, ötürülməsi və emalı ilə bağlı sahələrin ümumiləşdirilməsini əks etdirirdi [2].

Hazırda yeni iqtisadiyyatın sinonimi kimi işlədilən informasiya iqtisadiyyatı informasiya cəmiyyətinin fundamental əsasını təşkil edir. İnformasiya iqtisadiyyatına keçid ənənəvi istehsal sahələrinin xarakterinin dəyişməsi, informasiyanın və biliyin əsas istehsal resursuna çevrilməsi və iqtisadi sistemin əsas inkişaf faktoru olması ilə xarakterizə olunur.

İnformasiya iqtisadiyyatının yaranması və inkişafı məsələləri bir çox alimlər tərəfindən geniş tədqiq olunmuşdur. Bu cəhətdən F.Maxlupun, M.Poratın, M.Kastelsin, T.Stounerin, D.Bellin, E.Tofflerin və s. elmi-tədqiqat işləri və araşdırmaları daha böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Amerika alimi M.Porat informasiya iqtisadiyyatının meydana gəlməsini informasiyanın istehsalı və yayılması nəticəsində milli iqtisadiyyatda məşğul olanların strukturunda və ixtisaslaşmasında baş verən keyfiyyət dəyişiklikləri ilə əlaqələndirmişdir. Onun mülahizəsinə görə informasiya texnologiyaları yeni cəmiyyətin əsas məzmununu əks etdirir. İnformasiya və bilik isə əsas istehsal resursları və ictimai sərvət formaları kimi çıxış edir [3].

İnformasiya iqtisadiyyatının mahiyyəti istehsal və istehlak arasında, maddi və qeyri-maddi istehsal mərhələləri arasında informasiyanın əsas əlaqələndirici vasitə kimi çıxış etdiyi yeni tip iqtisadi münasibətlərin reallaşdırılmasından ibarətdir.

III. İNFORMASIYA İQTİSADİYYATININ FƏRQLİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Əksər hallarda “informasiya iqtisadiyyatı” adı altında biliklərə, informasiya texnologiyalarına əsaslanan iqtisadiyyat başa düşülür. Belə halda əsas artım mənbəyi elmtutumlu istehsal, informasiya texnologiyalarının tərəqqisi, insan kapitalının inkişafı və s. olan iqtisadiyyat nəzərdə tutulur. Buna əsasən informasiya iqtisadiyyatının aşağıdakı əlamətlərini ayırmaq olar [3]:

- əmtəə və xidmətlərdə, əlavə dəyərdə biliklərin və informasiyanın xüsusi çəkisinin artması. Bu elmtutumlu məhsulun artmasında, elmi-tədqiqatlara çəkilən xərclərdə, ÜDM-də "yüksək texnologiyaların"

töhfəsinin artmasında, informasiya sahələrinə çəkilən xərclərin digər resurstutumlu sahələrə çəkilən xərcləri üstələməsində öz əksini tapır;

- informasiya istehsalının və emalının əhəmiyyətinin artması. Bu uyğun proseslərdə məşğul olan işçilərin xüsusi çəkisinin artmasında öz əksini tapır;
- texnologiyaların, marketinq ideyalarının və peşələrin yüksək sürətlə dəyişməsi;
- risklərin azaldılması vasitəsi kimi idarəetmədə menecmentin rolunun artması və s.

İspan mənşəli amerikalı sosioloq M.Kastels informasiya iqtisadiyyatının aşağıdakı beş fərqli xüsusiyyətlərini ayırmışdır [3]:

- məhsuldarlığın yüksək dərəcədə elm və texnikanın nailiyyətlərindən, həmçinin informasiyanın və idarəetmənin keyfiyyətindən asılı olması;
- maddi istehsaldan informasiya fəaliyyəti istiqamətində keçidin baş verməsi;
- istehsal prosesinin təşkilinin dərin transformasiyası;
- iqtisadiyyatın qloballaşması;
- texnoloji dəyişikliklərin inqilabi xarakter daşması.

Beləliklə, yeni iqtisadiyyat bir sıra fərqli üstünlüklərə malikdir ki, bu da ayrı-ayrı makroiqtisadi parametrlərin daxili bazardakı kimi, beynəlxalq miqyasda da dəyişməsinə imkan yaradır.

IV. İNFORMASIYA İQTİSADİYYATININ İNFRASTRUKTURUNUN FORMALAŞMASINDA E-HÖKUMƏTİN ROLU

Yeni iqtisadi şərait mal və xidmətlərin inkişaf edən bazarlarının informasiya təminatını, iqtisadiyyatın inkişafı üçün uyğun informasiya infrastrukturunun, informasiyanın mübadiləsi və yayılmasının effektiv sisteminin yaradılmasını tələb edir. İnformasiya iqtisadiyyatının infrastrukturunu informasiya fəzasının ayrılmaz hissəsi olub, təşkilatların və vətəndaşların informasiya qarşılıqlı əlaqəsini, onların informasiya təminatını təmin edən, vahid prinsiplər və ümumi qaydalar əsasında fəaliyyət göstərən verilənlər yığını, onların idarə olunması və istifadəsi texnologiyaları, informasiya-kommunikasiya sistemləri və şəbəkələri kimi özünü göstərir.

İnformasiya iqtisadiyyatı şəraitində dövlət xidmətləri adətən əhaliyə elektron hökumət sistemi vasitəsilə verilir, dövlət satınalmaları İnternet şəbəkəsi vasitəsilə təşkil olunur [4]. Başqa sözlə, e-hökumət sistemi informasiya infrastrukturunun əsasını təşkil edən informasiya-şəbəkə infrastrukturunu formalaşdırır. İnformasiya-şəbəkə infrastrukturunu iqtisadi münasibətlərin inkişafının səmərəliliyinə nail olmaq üçün informasiya və biliklərə əsaslanan məhsulların yaradılmasını, mühafizəsini, mübadiləsini və istehlakını təmin edən iqtisadi agentlərin kompüter şəbəkəsindəki birləşməsiylə ifadə olunur. Eyni zamanda informasiya-şəbəkə infrastrukturunu yeni iqtisadi münasibətləri formalaşdırır. İnformasiya-şəbəkə infrastrukturunun təsiri

altında təşkilat və müəssisələr lazımı informasiyanı alır, elektron sənəd dövriyyəsinə həyata keçirir, əməliyyatları nağdsız hesablaşmalar üzrə aparırlar.

V. YENİ İQTİSADİYYATIN STRUKTUR DƏYİŞİKLİYİNDƏ İKT SEKTORUNUN YERİ

Müasir iqtisadi sistemin xüsusiyyətlərini öyrənmək üçün onun struktur modelini təsvir etmək və sistemdə baş verən dəyişiklikləri təhlil etmək lazımdır. Əslində iqtisadiyyatın struktur modeli onun mahiyyətinin ifadəsidir.

İqtisadiyyatın strukturu mürəkkəb ictimai-iqtisadi sistem olub, iqtisadiyyatın müxtəlif sektorları arasında kəmiyyət və keyfiyyət əlaqələrinin dialektik birliyi kimi özünü göstərir. Bəşəriyyət bir inkişaf mərhələsindən digərinə keçdikdə iqtisadiyyatın sektorlarının sayı artmaqla yanaşı onların əhəmiyyəti də dəyişir.

Yeni iqtisadiyyatın sahələrini ümumiləşdirərək İKT-nin istehsal sektoru, İKT-nin istifadə olunduğu sektor və İKT-nin istifadə olunmadığı sektor kimi üç sektora ayırırlar. Bəzi tədqiqatçılar isə daha dəqiq yanaşma tətbiq edərək informasiya iqtisadiyyatının sahələrini aşağıdakı kimi yeddi qrupda birləşdirirlər: 1) İKT məhsullarının istehsalı; 2) İKT xidmətlərinin istehsalı; 3) İKT-nin istifadə olunduğu istehsal sahələri; 4) İKT vasitəsilə xidmətlər; 5) İKT-nin istifadə olunmadığı istehsal sahələri; 6) İKT istifadə olunmayan xidmət sahələri; 7) İKT istifadə olunmayan digər sahələri [5].

İnnovasiyalara əsaslanan İKT sektoru hazırda qlobal iqtisadiyyatın ən böyük seqmentlərindən birinə çevrilmişdir.

Dünya bankının tədqiqatlarına görə İKT sektorunun ÜDM-dəki payı ölkə iqtisadiyyatının keyfiyyət xarakteristikalarından biridir. Bu göstərici 5-10% həddində olduqda həmin ölkə “səmərəli iqtisadiyyat” kateqoriyasına aid edilir. Son məlumatlara görə ABŞ-da İKT sektorunun ÜDM-dəki töhfəsi 6.4%, Yaponiyada 6.8%, Rusiyada isə 3-5% olmuşdur [6].

İKT sektorunun sahələrinin fəaliyyət növlərinin beynəlxalq standart klassifikasiyasına (ISIC Rev. 4) uyğun qəbul edilmiş təsnifatı aşağıdakı kimidir [7]:

- 1) İKT-nin istehsal sahələri. Kompüterlərin, elektron və optik avadanlıqların istehsalı;
- 2) İKT-nin ticarət sənayesi. İnformasiya və kommunikasiya avadanlıqlarının topdan satışı
- 3) İKT-nin xidmətlər sferası. Proqram təminatının nəşri, telekommunikasiya xidmətləri, kompüter proqramlaşdırması, konsaltinq və informasiya sahəsində xidmətlər, verilənlərin emalı, hosting və veb-portalla əlaqəli fəaliyyətlər, kompüterlərin və kommunikasiya avadanlıqlarının təmiri.

Qlobal İKT bazarının strukturunda 47% -lə telekommunikasiya xidmətləri üstünlük təşkil edir. Sonrakı yerləri uyğun olaraq 31%-lə İKT avadanlıqları və 22%-lə İKT-xidmətləri tutur. DigiWorld kompaniyasının məlumatlarına görə, 2011-ci ildə İKT bazarı dünya üzrə ÜDM -in 6.1%-ni təşkil edib. McKinsey kompaniyasının proqnozlarına görə isə, 2020-ci ildə onun dünya üzrə ÜDM-dəki payı 9% -ə çata bilər [6].

Müasir dövrdə İKT malları və xidmətlərinin ixracı sahəsində dünyada əsas yerləri Çin və Hindistan tutur. İKT sektorunun sürətli inkişafı hər iki ölkənin iqtisadiyyatının inkişafında önəmli rol oynayır.

VI. İNFORMASIYA İQTİSADİYYATININ İNKİŞAF TENDENSİYALARI

İnformasiya iqtisadiyyatının formalaşması sahəsində ABŞ, Avropa Birliyi (AB) ölkələri, Asiya və Sakit okean regionu ölkələri fərqlənir.

Son dövrlər ABŞ və AB ölkələrində informasiya iqtisadiyyatının formalaşması modellərində aşağıdakı orta xüsusiyyətlər özünü göstərir [8]: xidmətlər sferasının və elmtutumlu istehsalın üstünlük təşkil etməsi, istehsalın və məşğulluğun struktur dəyişikliyi, güclü daxili investisiya və kapital mənbələri, iqtisadiyyatın sürətli inkişafı və s.

ABŞ texnoloji inkişafın bəzi xüsusiyyətlərinə görə AB ölkələrindən üstündür. ABŞ-da informasiya iqtisadiyyatının inkişafı əsasən sənaye üsulları ilə həyata keçirilir, iqtisadi göstəricilərə və xüsusi sahibkarlığın fəaliyyətinə olduqca böyük diqqət yetirilir.

Son onilliklərdə elmi tədqiqatlara, maddi-texniki və kadr təminatına çəkilən xərclərin miqyasına görə ABŞ bütün ölkələrdən üstün olmuşdu. 2011-ci ildə ABŞ-ın ETTKİ-yə çəkdiyi ümumi xərclər 499 milyard dollar təşkil etmişdir (ÜDM-in 3,7%-i). Bu isə İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının (İƏİT, OECD) bütün üzv ölkələrinin tədqiqatlara və işləmələrə çəkdiyi ümumi xərclərin təxminən 42%-ni təşkil edir [6].

Avropa birliyi ölkələri. İnformasiya iqtisadiyyatının inkişafı sahəsində ən uğurlu modelə AB ölkələri içərisində İsveç, Finlandiya, Norveç, İrlandiya və Böyük Britaniya nail olmuşdur. Bu ölkələrin inkişaf modeli aşağıdakı kimi inkişaf xüsusiyyətlərinə malikdir [8]:

- insan kapitalının yüksək inkişaf səviyyəsi;
- innovasiya fəaliyyətinin inkişafı;
- inkişaf etmiş İKT infrastrukturunu.

Bu ölkələrin bazar iqtisadiyyatı dövlətin bazar mexanizmlərinə təsiri və əhalinin güclü sosial təmini sisteminin olması ilə xarakterizə olunur.

Asiya və Sakit okean regionu ölkələri. Yaponiya informasiya iqtisadiyyatının formalaşması sahəsində yüksək uqurlara malik inkişaf etmiş ölkədir. Onun inkişaf tendensiyalarına daxildir[8]:

- olduqca yüksək səviyyəyə malik təhsil potensialı;
- inkişaf etmiş İKT infrastrukturunu;
- əhalinin yüksək yaşayış səviyyəsi,
- yüksək inkişaf etmiş emal sənayesi.

Yaponiyada dövlət sektorunun inkişafına daha çox diqqət yetirilir.

Yaponiyada hazır texnologiyaların surətinin çıxarılmasına (nüsxələnməsinə) istiqamətlənmə informasiya iqtisadiyyatının inkişafını ləngidir. Bundan əlavə əhalinin sosial təminatı

sistemlərinin (pensiya təminatı, tibbi sığorta və s.) kifayət qədər inkişaf etməməsi insan kapitalının keyfiyyətinin aşağı düşməsinə səbəb olur.

Son dövrlər yeni sənaye ölkələri olan Sinqapur, Tayvan, Hindistan, Cənubi Koreya, Çin, Tailand kimi Asiya və Sakit okean regionu ölkələri informasiya iqtisadiyyatının inkişafı sahəsində yüksək nailiyyətlərə nail olmuşdular. Bu ölkələr yüksəktexnoloji məhsulların ixracı, ölkənin təhsil potensialının yüksəlməsində, elmtutumlu müəssisələrin inkişafında mühüm rol oynayan ixtisaslaşdırılmış kadrların yetişdirilməsində çox böyük uğurlara malikdirlər.

Bu ölkələrdə yüksək texnoloji məhsullara daxili tələbat yüksək olmadığından informasiya-telekommunikasiya infrastrukturunun inkişaf səviyyəsi də yüksək deyildir. Mütəxəssislərin yüksək ixtisaslaşması və əmək haqqının aşağı səviyyəsi bu ölkələrin rəqabət üstünlüyünü formalaşdırır.

MDB ölkələri. Rusiyada informasiya iqtisadiyyatının formalaşması xüsusiyyətləri [6,8]:

- insan kapitalının olduqca yüksək inkişaf səviyyəsi;
- inkişaf etmiş fundamental və tətbiqi elmlərə malik olması;
- zəif inkişaf etmiş İKT infrastrukturunu;
- elmi işləmələrin kommersiyalaşdırılmasını həyata keçirən işçi mühitin olmaması.
- ölkənin investisiya resurslarının kifayət qədər olmaması.

Bu isə ucuz işçi qüvvəsinə üstünlük verilməsinə, alimlərin elmi fəaliyyətdən digər sahələrə və xarici ölkələrə axınını gücləndirir ki, bu isə ölkənin texnoloji inkişafına təsir edir.

Qazaxıstanda müasir texnologiyalara, biliyə və innovasiyalara əsaslanan virtual iqtisadiyyat formalaşır. Ölkədə biotexnologiya, nanotexnologiya, kosmik sahələr iqtisadiyyatın yeni sahələri kimi inkişaf etdirilir. Kəzəş peykinin buraxılması ölkənin regionlarında informasiya vasitələrinə sürətli girişin təmin olunmasında mühüm rol oynayır [9].

Ölkənin milli innovasiya sistemi formalaşır. Ölkədə buraxılan innovasiya məhsullarının ÜDM-dəki payı 2010-cu ildə 1.2%-dən 2014-cü ildə 10%-ə qədər artmışdır.

Ölkədə İKT üzrə ixtisaslı kadrların yetişdirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir. 2009-cu ildə İKT sahəsində məşğul olanların sayı 54.2 min nəfər olmuşdur.

İqtisadiyyatın bütün sahələrinə İKT-nin tətbiqi və təsiri olduqca yüksəkdir. Yeni texnologiyalara qoyulan investisiyaların 85%-i yerli şirkətlər tərəfindən həyata keçirilir.

Qazaxıstanda e-hökumət xidmətləri artır, vergi, gömrük üzrə informasiya sistemləri fəaliyyət göstərir. Ölkədə elektron imzanın qəbulu və tətbiqi e-kommersiyanın sürətli inkişafına təkan vermişdir.

Belarus Respublikasında informasiyalaşmanın müvəffəqiyyətli həyata keçirilməsi üçün dövlət tərəfindən bir sıra inkişaf strategiyaları qəbul edilmişdir. Ölkədə yeni formalaşan iqtisadiyyat İKT sektorunun, insan kapitalının, yüksəktexnoloji məhsulların istehsalına istiqamətlənmişdir. Bu cəhətdən ölkədə

fəaliyyət göstərən yüksəktexnoloji parklar mühüm rol oynayır. 2012-ci ildə İKT sektorunun ixracatdakı payı 8.1%-dən çox olmuşdur. 2011-ci ildə isə informasiya sektorunun xidmətlərin ümumi ixracındakı payı 23.7% olmuşdur [10].

Ölkədə informasiya iqtisadiyyatı aşağıdakı inkişaf xüsusiyyətlərinə malikdir [10]: 1) yüksək potensiala malik outsourcing şirkətlərinin inkişafı; 2) Yüksək ixtisaslı kadr potensialı; 3) ucuz işçi qüvvəsinin olması; 4) əlverişli coğrafi mövqeyə malik olması; 5) İKT sənayesinin və infrastrukturun inkişafı üçün güclü dövlət dəstəyinin olması və s.

VII. AZƏRBAYCANDA İNFORMASIYA İQTİSADİYYATININ FORMALAŞMASI

Artıq Azərbaycanda cəmiyyətinin qlobal informasiyalaşması sahəsində müəyyən inkişaf özünü göstərir. Hazırda ölkə İKT-nin inkişaf göstəricilərinə görə inkişaf etməkdə olan ölkələrlə (İEOÖ) inkişaf etmiş ölkələr (İEO) arasında qiymətləndirilir və son 5-7 ildə dinamik inkişaf edən 10 ölkə qrupuna daxildir.

Dünya İqtisadi Forumunun illik hesabatında Azərbaycan informasiya texnologiyaları sahəsində ölkələrin inkişafını əks etdirən "Şəbəkə hazırlığı indeksi" göstəricisinə görə ötən ilki mövqeyindən 7 pillə irəliləyərək 148 ölkə arasında 56-cı yerdən 49-cu yerə yüksəlib. Bu reyting cədvəlinə əsasən ölkə bir çox aparıcı ölkələri də qabaqlayıb. İKT-nin əsas komponentlərinə görə Azərbaycan hər 100 nəfər arasında İnternet istifadəçilərinin sayına görə 148 ölkə arasında 59-cu, genişzolaqlı İnternet abunəçilərinin sayına görə isə 46-cı yeri tutmaqla MDB-də liderlik mövqeyini qoruyub saxlayır. Bundan əlavə, şirkətlərin innovasiya qabiliyyətinə görə ölkə MDB-də ən yüksək, dünyada isə 35-ci pilləni tutur. Azərbaycan "Ölkənin əhali yaşayan ərazisində mobil telefon şəbəkəsinin əhatəsi" reytinginə görə dünyada 1-ci yerdə qərarlaşıb [11].

Ölkədə "Elektron Hökumət" layihəsi uğurla həyata keçirilir, elektron imzanın tətbiqi genişlənir.

2013-cü ildə Azərbaycan Respublikasının ilk telekommunikasiya peyki "Azer space-1" istismara verilmişdir. Bu isə bütün ölkə ərazisinin internet xidmətləri ilə təmin edilməsində, dövlət ilə vətəndaşlar arasında qarşılıqlı əlaqəni təmin edən müasir rabitə və idarəetmə sisteminin yaradılmasında və elektron hökumətin daha keyfiyyətli təşkilində müstəna rol oynayır.

Ölkədə İKT-yönlü iqtisadiyyatın inkişafına, İKT-nin gələcək inkişafı üçün əsas olan yüksəktexnoloji kadrların hazırlanmasına xüsusi diqqət yetirilir.

Son illərdə İKT sektoru iqtisadiyyatın aparıcı və dinamik inkişaf edən sahəsinə çevrilmişdir (Cədvəl 4.). Bu illər ərzində sektorun həcmi təqribən 20-25% orta illik artım tempi ilə hər üç ildə iki dəfə artaraq, 1,9 milyard ABŞ dollarını ötmüş, ÜDM-də payı 1,7%-ə, qeyri-neft sektorunun ÜDM-də payı isə 3,3%-ə yüksəlmişdir. Sektora investisiya qoyuluşu təqribən 2,5 milyard ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bunun da 28%-i dövlət, 72%-i isə yerli biznes strukturları və xarici investorlar tərəfindən yatırılmışdır [12].

Cədvəl 1. İKT sektorunun göstəriciləri

Göstəricilərin adı	2005	2013
İKT sektorunda məhsul (xidmətlər) buraxılışı, milyon manat	461,7	1528,0
İKT məhsullarının idxalı, milyon manat	145,8	203,8
İKT sektorunda çalışan işçilərin siyahı sayı, min nəfər	17,3	19,3
İKT-mütəxəssislərin ümumi məşğulluqdakı payı, %-lə	1,4	1,3
İKT sektorunun ÜDM-dəki payı, %-lə	2,6	1,7

Son dövrlərdə İKT sahəsi ölkədə prioritet sahə elan edilib və bir çox iri layihələr həyata keçirilir. Məhz bunun təzahürüdür ki, Azərbaycan inkişaf göstəricilərinə görə bəzi aparıcı ölkələri də qabaqlamışdır.

VIII. NƏTİCƏ

Aparılmış tədqiqatlar göstərir ki, informasiya iqtisadiyyatının formalaşması və inkişafı üçün insan kapitalı, innovasiya fəaliyyətinin, inkişaf etmiş informasiya-telekommunikasiya infrastrukturunun yüksək inkişaf səviyyəsinin, İKT sektorunun, o cümlədən yüksəktexnoloji sektorun və xidmətlər sferasının inkişaf etdirilməsi əsas məsələlərdəndir. Bunun üçün təhsil və elm tədqiqatlarına investisiya qoyulması, yüksəktexnoloji məhsulların ixracının genişləndirilməsi, əhəlinin ümumi kompüter savadının, effektiv və təhlükəsiz informasiya mübadiləsi imkanının olması, kadrların yetişdirilməsi, elektron ticarətin inkişaf etdirilməsi, dövlət dəstəyinin və hüquqi-normativ bazanın olması vacib şərtlərdəndir.

Ölkədə hazırda iqtisadiyyatın sənaye üsulu ilə həyata keçirilməsi, İKT sektorunun inkişafı, İKT infrastrukturunun, insan kapitalının və xidmətlər sferasının, e-kommersiyanın və s. inkişaf etdirilməsində mühüm rol oynayan e-hökumət layihəsinin ölkədə uğurla həyata keçirilməsi onu deməyə əsas verir ki, yaxın gələcəkdə ölkə digər sahələrdə olduğu kimi bu sahədə də inkişaf etmiş ölkələrlə rəqabət aparmaq qabiliyyətinə malik olacaqdır.

Bu iş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişaf Fondunun maliyyə yardımı ilə yerinə yetirilmişdir. Qrant № EIF-RİTN-MQM-2/İKT-2-2013-7(13)-29/21/1

ƏDƏBİYYAT

- [1] Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün MİLLİ STRATEGIYA, <https://www.e-gov.az/news/>
- [2] С.Г. Еремеев Формирование информационной экономики как базовая тенденция развития современного общества, Экономика и управление, № 3.6. 2009. С. 17-21.
- [3] О.В.Дьяченко, К Сущности категории «Новая Экономика», Вестник Челябинского государственного университета, №5(186), 2010, Экономика. Вып. 25. С.18–23.
- [4] Е.Н.Акимова Информационно-сетевая инфраструктура и ее влияние на экономическое развития, Экономические науки, № 6(67), 2010, стр. 17-20.

- [5] A.Sabadash ICT Employment Statistics in Europe: Measurement Methodology //Luxembourg: Publications Office of the European Union, JRC Technical Reports, 2013.
- [6] А.Р.Сафиуллин Тенденции и особенности информатизации российской экономики //НИУ ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент», № 1(12), 2013.
- [7] OECD (2009), “Information Economy Product Definitions Based on the Central Product Classification (version 2)”, OECD Digital Economy Papers, No. 158, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/222222056845>
- [8] О.В.Будаева, Оценка степени развития информационной экономики в разных странах, Вестник ВСГУТУ, № 4 (31), 2010, С. 109-115.
- [9] А.Б. Майдырова, Информатизация и формирование информационной экономики, <http://pa-academy.kz/images/>
- [10] П.С. Лемещенко, Е.В. Шумских, Информационная экономика: мировые тенденции и специфика развития в республике Беларусь, Научные труды ДонНТУ, Серия: экономическая. №1, 2014.
- [11] <http://www.economy.gov.az>
- [12] www.stat.gov.az